

Prvo Slovensko marionetno gledališče

Ko se je Milan Klemenčič ob koncu prve vojne vrnil v Ljubljano, ga je Oton Župančič opozoril na dr. Ivana Laha; ta se je navdušil za marionete-lutke že med svojim študijem v Pragi. Že pred vojno si je tam nabavil malo družinsko marionetno gledališče tovarniške serijske izdelave in mislil na to, da bi s tem po češkem vzorcu tudi pri nas prirejal predstave za našo mladino. Torej sta se našla dva prava. Navdušeno sta se lotila uredniške ideje o slovenskem marionetnem gledališču. Dr. Lah je v glavnem prevzel vse propagandne posle. Pisal je in oblezel vse forume, kjer je bilo količkaj upanja, da prisluhnejo tej ideji. Našel je nekaj za to dovtetnih ljudi tudi v Gledališkem konzorciju — SGK — in tam tudi izvrtal kredit, da se je Klemenčič lahko lotil dela, da bo po dobljenih izkušnjah z malim ustvaril veliko marionetno gledališče. Dr. Lah je tudi začel akcijo za zbiranje svilenih krp in trakov ter drugih takih odrezkov iz primerne blaga za marionetne kostume. To akcijo je uspešno vodila in izpeljala Anica Gogala.

Ker je poglavje o vsem, kar je v zvezi z ustanovitvijo in nastankom slovenskega marionetnega gledališča precej obširno in bom o tem posebej pisal, bom tu nekaj važnih podatkov na kratko povzel po zapisih Mirka Mahničja v II. knjigi Dokumentov SGM (Slovenski gledališki konzorcij 1917—1920) in predvsem po ohranjenem Klemenčičevem dnevniku, kjer je po datumih zabeleženo vse delo za Slovensko marionetno gledališče — SMAg — od maja 1919 do januarja 1924.

Na seji SGK dne 26. 3. 1919 je član konzorcija dr. Jure Adlešič predlagal ustanovitev marionetnega gledališča in za njegovega vodjo strokovnjaka Klemenčiča. Na seji 10. 5. 1919 je bil nastavljen Klemenčič za vodjo SMAg in dovoljen nabavni kredit do zneska 5000 kron, 6. 6. 1919 pa so bili postavljeni pogoji za delovanje tega gledališča in odobren kredit 6000 kron za ureditev odra. Klemenčič je takoj, ko je bil zagotovljen kredit, najel sobo-delavnico pri podobarju Hrovatu v Domžalah in se lotil dela: izdelave načrta za oder, risanja osnutkov za lutke, kostume in scene. Delo je lepo in hitro napredovalo. V že omenjenem dnevniku je zapisano vse dnevno delo: risanje, eksperimentiranje z gipsom, vlivanje glav za marionete, rezljanje, slikanje in polikromiranje, sestanki in konferiranje, dopisovanje in razni obiski. Tako npr. iz Ljubljane Maksim Gaspari, Rihard Jakopič, Venó Pilon, Saša Šantel, Ivan Vavpotič,

Oton Župančič z družino in iz Kamnika dr. Julij Polec in Sadnikar. Potem iz Zagreba dr. Velimir Deželič in še mnogi drugi literati in gledališčniki. Dalje redni sestanki in uradno potrebni obiski pri članih Gledališkega konzorcija, kot sta bila dr. Janko Bleiweiss in dr. Jure Adlešič, ki se je »vseskoz najbolj gnal« za to gledališče. (Gl. Dokumenti SGM II., str. 116.)

Ker takrat ni bilo mogoče dobiti v Ljubljani primerne prostora za to gledališče — Klemenčič je napravil tudi načrt za primerno ceneno stavbo, ki naj bi bila tam, kjer je bil pozneje kino Tivoli ob sokolskem telovadišču, a ni bilo kredita zanjo — je bila sprejeta dvorana v Mestnem domu, ki jo je dal na razpolago — v uporabo mestni magistrat. Za marionetno gledališče, ki bi glede na velikost marionet potrebovalo le manjši in pristrčnejši prostor za kakih 100 gledalcev, je bila ta dvorana mnogo prevelika in tudi pusta. Poleg tega je bila takrat edina dvorana za razne volilne in protestne shode, proslave, božičnice, silvestrovanja, pustovanja in še za razne druge prireditve. Iz dnevnika je razvidno, kolikokrat je bilo pozneje delo v gledališču zaradi tega moteno, prekinjeno in so bile celo odpovedane predstave. Velikost marionet so naravnost diktirala razpoložljiva sredstva. Za le nekoliko večje — Klemenčičeve so bile visoke ca. 30 cm — bi stroški kvadratno narastli, in to za oder, marionete, za kostumiranje in inscenacijo ter poleg tega še z zaposlitvijo več ljudi, ki naj bi s temi marionetami igrali. Tega bi v takratnih razmerah skratka ne zmogli. Potrebno je bilo torej sprijazniti se s tem. Zato so del te dvorane tam, kjer je zdaj oder Šentjakobskega gledališča, ogradili in prekrili za delovni prostor marionetnega odra. V dvorani je bilo to videti kot nekak velik zaboj s 7 m široko in ca. 3,5 m visoko sprednjo in s prav toliko visokima in 4—5 m širokima stranskima stenama. V čelni steni je bila odprtina ca. $2 \times 1,5$ m, ki se je zapirala z vrati drsnicami. To je bil odrski portal. Ves ta zaboj — tako ga je Klemenčič vedno imenoval — je bil rjavo pobarvan, enako kot leseni dvoranski strop in stenski oboj. Sem je bil proti koncu oktobra 1919 prepeljan že izgotovljeni marionetni oder in vrsta marionet ter drugega, kar sodi k temu. Začele so se intenzivne vaje z marionetami na odru. Klemenčič je razglasil, da potrebuje marionetnih igralcev in je med priglasienci (ki se niso prav nič trli) izbral štiri. Med te sem obvezno padel tudi jaz, pisec teh vrstic. Po čudnem naključju, morda tudi po starem reku »gliha vkup štriha«, so bili Primorci v večini. Prvi je bil sam Klemenčič, trd Solkanec, ki je edini imel večletne izkušnje z vodenjem marionet in je bil takrat pri nas še nedosežen Gašperček. Potem Krista Čubej, prav tako Solkanka, zaradi svoje nežne govornice predestinirana za zaklete princeze in razne preganjane Sneguljke. Dalje Tinca Kordanova, zaradi svojega primadonskega nastopa določena za zlobne mačehe in druge heroične vloge. Nato sem bil jaz, tudi Solkanec, a že pokvarjen z nekajletno ljubljansko šolo, ki sem delil vse vloge slug, lakajev, natakajarjev, pisarjev, policajev in nedolžnih razbojnikov à la Milčinskega Cefizelj ter živali z Milenkoma Doberletom, ki je kot pristno ljubljansko predmestno dete s svojo ljubljansčino motil precej čisto in tudi precej nepriljubljeno primorščino. Začeli smo vaditi Poccijevo »pravljичno dramo« Čarobne gosli v prevodu dr. Iva Šorlija in Poccijev Prolog, ki ga je priredil dr. I. Lah. Naša naloga je bila predvsem lepo voditi lutke, da se niso ne vleklo po tleh ne plavale po zraku in so v znak, da govore, migale zdaj z eno ali z drugo roko, posebno s tisto proti občinstvu. Te vaje so bile zelo naporne in so trajale vsak večer od osmih do enajstih. Napredovali

Milan Klemenčič z lutkami
— perorisba Saše Šantla

smo tako, da je bila že 17. januarja 1920 generalna vaja, na kateri je bilo kakih 60 povablencev. Med temi so bili: Ivan Vaupotič, ki je tudi naslikal odrski zastor, in Fran Tratnik, dr. Karel Dobida in Ivan Zorman, dalje Oton Župančič, Fran Albreht, dr. Ivo Šorli, Fran Milčinski, magistratni ravnatelj dr. M. Zarnik, Janko Bleiweis, skladatelj Marij Kogoj in dr. O tej generalki je 21. 1. 1920 poročal Slovenski narod, da »obeta to novo podjetje naši mladini kakor nam odraslim najprijetnejšega razvedrila in kakor kaže, tudi vedno naraščajočega umetniškega užitka«.

Otvoritvena predstava je bila 21. 1. 1920 ob štirih popoldne. Po časopisnem poročilu »je najboljšo pokazala kako potrebno je bilo gledališče«. Z neprestanim delom vseh sodelujočih se je začel pravi gledališki obrat. Sledile so ponovitve Čarobnih gosli, ki jih je bilo 12 zapovrstjo, kar je bilo za takratne razmere nenavadno veliko.

18. marca 1920 je bila premiera Lahove Sneguljčice. Pri tej že ni igral več Gašperčka Klemenčič, ker se mu je zdelo potrebneje, da vodi igro izpred odra. Do takrat smo bili namreč vsi zaposleni na odru oz. nad njim in smo vse dogajanje gledali samo od zgoraj navzdol, ne da bi mogli soditi, kako je bilo to videti od spredaj. O tej predstavi je zapisala kritika: ...»Inscenacija igre je dovršena. Lutke so dobro karakterizirane in prav hudomušno originalne... — Marionete in nove kulise so delo slikarja Milana Klemenčiča, ki vodi in vlada ta mali hram Talijin...«

Kot tretja premiera je bil 8. 4. 1920 Poccijev *Obuti maček*. Ta je tudi kot izredna predstava za otroke primorskih beguncev 23. 6. 1920 zaključil prvo sezono.

Doseženi so bili lepi uspehi pri občinstvu in kritiki. Ta je predvsem hvalila Klemenčičevo slikarsko delo, tj. marionete in inscenacijo. Glede na to je bilo med drugim napisano: »Lutke so res umetniško dovršene, zelo izrazite. Lepe so dekoracije, tupatam naravnost sijajne in do zadnje potankosti skrbno in umetniško izdelane...« — V kritiki dr. Karla Dobide je med drugim napisano: »Nekaj posebnega so pa, kot smo to na marionetnem odru vedno vajeni, dekoracije. V tem se je njih avtor, slikar Milan Klemenčič, pokazal mojstra, ki pri nas nima primere, pa bodisi iz čisto tehničnega bodisi iz slikarskega stališča... Takih nima nobeno ljubljanskih gledališč... ozadja so perspektivno neoporečna, odrska prostorninska poglobitev pa je neprekosljiva... Geslo njegovega dela je: slog in enostavnost...« Posledica te in takih kritik je bila, da je bil Klemenčič predlagan za šefa opreme obeh gledališč (*Drame in Opere*). Sprejel je, a ni zmožel več kot eno leto, ker je delo za marionete zahtevalo celega moža. Poleg tega je bilo inscenacijsko delo v gledališču zaradi pomanjkanja sredstev zelo otežkočeno. Na marionetnem odru je bilo potrebno za eno sceno nekaj kartonskih pol, za gledališče pa cele kvadratne metre platna, za kar pa ni in ni bilo denarja. Zato je bilo zelo težko priti do scene kot bi jo slikar rad imel. In v tistem času tudi še ni bilo pravega odnosa do inscenatorja in njegovega dela. Tudi na lepakih še ni bil naveden. Po takratnem razumevanju bi moral biti inscenator podrejen odrskemu mojstru, ne pa da bi bil prvi režiserjev sodelavec, do česar je šele dolgo pozneje prišlo. Vendar je Klemenčič v onem času napravil scenske in kostumske osnutke za Savinovo Lepo Vido in Shakespearov *Sen kresne noči*. Od te predstave je ohranjena takrat prva fotografirana gozdna scena. Dalje je napravil samo scenske osnutke za operi *Vesele žene windsorske* in za *Thais*. (Te osnutke ima zdaj SGM.) Pri marionetah pa se je časopisna kritika lotila tudi nas nevidnih anonimnih igralcev. Povedala nam je, da so naši glasovi premalo diferencirani in tudi premalo izraziti; da se pozna, da igralec vlogo čita in da so zato figure — razen Gašperčka — premalo žive. Po *Obutem mačku* pa je bilo že zapisano: »Poglavitni vtis zadnje premiere je bil ta, da gledališče napreduje. Napreduje očitno in v vsakem oziru... Figurine postajajo od predstave do predstave okretnejše, gibljejo se živahno in docela naravno na odru in pridobivajo na samostojnosti...« Zanimanje za predstave je bilo vedno živo in obisk v splošnem zadovoljiv. Med gledavci so bili — dokler so smeli priti v Ljubljano — tudi Ajdovci kot notar Artur Lokar in zvesti Brajnik.

Ker je namen tega članka predvsem obuditi spomin na slikarja Milana Klemenčiča in na njegovo delo, moram navesti nekoliko obširneje to štiriletno dobo prvega Slovenskega marionetnega gledališča, ker se je v tem delu in repertoarju najbolje izražalo in izkazalo predvsem njegovo slikarsko umetniško udejstvovanje. Drugo sezono je 19. 12. 1920 odprl nov Lahov prolog in Poccijev *Začarani princ*. O tem je zapisala kritika: ...»Vloge so bile v dobrih rokah, govor je bil razločen in igra naravnost lepa. Stari in mladi so navdušeno ploskali. Scenerija je kazala umetniško roko našega mojstra Klemenčiča, brez katerega bi Ljubljana ne imela tega gledališča...« Pri delih, ki so bila prekratka za celovečerno predstavo, so bile kot dodatek pripravljene učinkovite

Zastor prvega Slovenskega marionetnega gledališča v Ljubljani. Slikal Ivan Vavpotič, olje, januar 1920, originalna velikost 150 × 80 cm

enodejanke. Prva med temi je bila Poccijeva burka Gašperček slikar, ki je vedno požela velik aplavz. Začaranemu princu in ponovljenim predstavam iz prve sezone (Čarobne gosli, Sneguljčica in Obuti maček) je 13. 12. 1921 kot noviteta sledila Berndorfova orientalska bajka Zakleti kalif v Lahovem prevodu. Kritika o tej je bila: »Predstava se je odlikovala po krasni sceneriji, ki je delo mojstra Klemenčiča.« Pripominjam, da je gozdno sceno za to predstavo slikal Klemenčičev prijatelj prof. Saša Santel. Ta se je z njim dogovoril za tri scene in ga je v tem času tudi portretiral. (Njegovo originalno perorisbo ima SGM.) Zakletemu kalifu je bila dodana Lahova enodejanka Čarobni dežnik. Sceno za to — Mestni trg v Ljubljani — je tudi naslikal S. Šantel. Povedati moram še, da je pri ponovitvah Čarobnih gosli prevzel vlogo Gašperčka Milenko Doberlet, ki je od takrat dalje igral vse Gašperčkove vloge. Bile so kot nalašč pisane zanj in je z njimi postal neprekosljivi ljubljanski Gašperček v svojem pravem elementu.

Zaključna predstava v tej sezoni je bila 28. 5. 1921, po vrstnem redu 47. izredna predstava v korist trboveljskih šolskih otrok — Začarani princ in Čarobni dežnik.

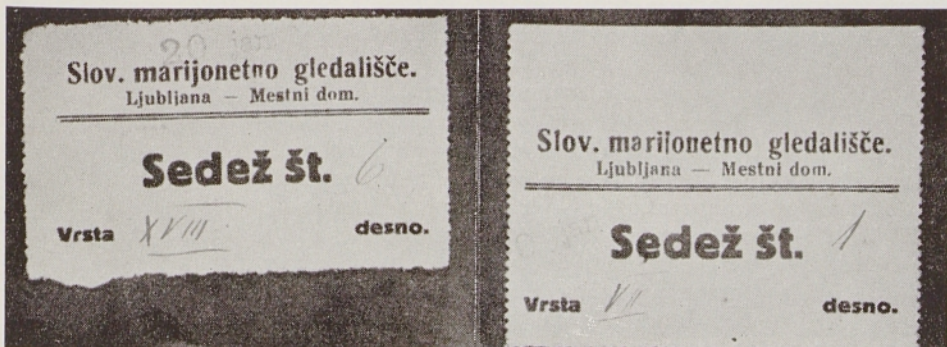
V tej sezoni so se že javljale krize. Večkrat smo igrali v nezakurjeni dvorani, posebno ko je šla zima h koncu. Za kurjavo ni bilo denarja, kot še za marsikaj potrebnega. Zato je bil 20. 3. 1921 na odru pred obema predstavama Obutega mačka Protestni shod lutk, ki sta ga pripravila Klemenčič in dr. Lah in v katerem so lutke »množično« nastopile. Glavni govornik pa je bil Gašperček. In to v nezakurjeni dvorani. Poleg tega je Klemenčič že od aprila 1920 opravljal svojo službo na sodišču kot vodja zemljiške knjige, ker mu je takrat potekel njegov »umetniški« dopust. V njegovem že omenjenem dnevniku je pripomba z dne 22. 12. 1920: »Prišel sem do zaključka, da pod danimi okol-

nostimi (pomanjkanje časa) ni mogoče več igrati.« V jeseni 1921 je umrla še naša mama Pepca Klemenčič, ki mu je bila v zanesljivo pomoč pri kostumiranju večine marionet. In ker je zmanjkalo vsake subvencije, je marionetno gledališče za dalj časa prenehalo delovati. Šele 23. 5. 1922 je prineslo Jutro notico: »*Marionetno gledališče*. Vlada je dala Milanu Klemenčiču subvencijo za Marionetno gledališče, ki je svoje čase že funkcioniralo, pa je zaradi nastalih zaprek prenehalo. V jeseni bomo torej zopet imeli v Ljubljani Marionetno gledališče.«

Zato je začela tretja sezona šele 15. 10. 1922 z Lahovim Prologom III in Poccijevo »romantično čarobno igro« Princ Rožencvet in princesa Lilijana. To je režiral poklicni režiser in igravec Fran Lipah, ki je že ves čas spremljal predstave tega gledališča in se je prav navdušeno pridružil. Za marionetno gledališče je bil res velika pridobitev. V tem času smo dobili še enega igralca — tudi Goričana — Borisa Orla, poznejšega etnografa. Kritik O. G. je o tej predstavi poročal: »Tako vestno, okusno in do malenkosti premišljeno je delo gospoda Klemenčiča. Princ Rožencvet kaže na vsak način velik napredek. Prizor na čarovniškem vrtu v II. dejanju je učinkoval nad vse, pa tudi ostale slike so izborne. Vloge so bile izvrstno zasedene, prednašanje zelo okusno in kar je posebno treba poudarjati: opaziti je fin čut v vsakem oziru.« Tu se je že poznala Lipahova šola.

5. 11. 1922 je bila premiera predelanega Zakletega kalifa, ki mu je dr. Lah vpletel v dejanje tudi Gašperčka, ki so ga prej zelo pogrešali. Dodana je bila Poccijeva burka Preizkušnja. Režiral je Lipah. Jutro je poročalo: »Igra je zdaj popolnoma predrugačena in je postala primerna za marionetno gledališče, ker je dobil Gašper v njej glavno vlogo. Prizori so naravnost krasni... Scenerija je bila prvovrstna pa tudi igralci zaslužijo pohvalo za precizno igro in izbornost tehniko...« In Slovenski narod: »Pogled na orientalsko mesto je naravnost čaroben, žal, da tako malo časa traja. Sploh je vsa scenerija umetniško izvršena in dela čast mojstru našega marionetnega gledališča. S tem dobiva ta naš zavod važno mesto v vzgoji mladine.«

Višek te sezone se je bližal v pripravah za staro marionetno igro Doktor Faust, ki je bil uprizorjen kot 60. predstava 26. 11. 1922. Jutro je poročalo:

Vstopnici Slovenskega marionetnega gledališča

Slovensko marionetno gledališče.
Ljubljana - Mestni dom.

_____ predstava.

V _____, dne _____ 1920 ob 5. uri pop.

Obuti maček.

Prvotna v različnih izvedbah. Prevod po Francu Pocciju.

Lutke:

Lutke: kralj	Kraljica: Klemenčič, igralec M.	Kraljica: Klemenčič, igralec M.
Princ: Klemenčič, igralec M.	Princ: Klemenčič, igralec M.	Princ: Klemenčič, igralec M.
Princ: Klemenčič, igralec M.	Princ: Klemenčič, igralec M.	Princ: Klemenčič, igralec M.
Princ: Klemenčič, igralec M.	Princ: Klemenčič, igralec M.	Princ: Klemenčič, igralec M.
Princ: Klemenčič, igralec M.	Princ: Klemenčič, igralec M.	Princ: Klemenčič, igralec M.

Princ: Klemenčič, igralec M.

Pri predstavi sodeluje novi dovršeni kvintet na lok.

Čeje:

Princ: Klemenčič, igralec M.

Naslednje predstave v istem sporedku bodo do daljšega naznanila vsako nedeljo, torek in četrtek ob 5. uri popoldne.

Blagajna se odpre ob pol 5. Začetek ob 5. Koniec okrog pol 7.

Slovensko marionetno gledališče.
Ljubljana - Mestni dom.

Otvoritvena predstava

v torek, dne 20. januarja 1920 ob 4. uri popoldne

PROLOG.

Po Francu Pocciju prevod igralca dr. Franca Lipaha

Čarobne gosli.

Prvotna igra za hite v osmih slikah s govili. Igrajo in plešejo — Po francoski Francu Pocciju prevod dr. Franca Lipaha

Lutke:

Kraljica: Klemenčič, igralec M.	Princ: Klemenčič, igralec M.	Princ: Klemenčič, igralec M.
Princ: Klemenčič, igralec M.	Princ: Klemenčič, igralec M.	Princ: Klemenčič, igralec M.
Princ: Klemenčič, igralec M.	Princ: Klemenčič, igralec M.	Princ: Klemenčič, igralec M.
Princ: Klemenčič, igralec M.	Princ: Klemenčič, igralec M.	Princ: Klemenčič, igralec M.

Princ: Klemenčič, igralec M.

Med 4. in 5. sliki žagljivi odnosi

Čeje:

Princ: Klemenčič, igralec M.

Naslednje predstave v istem sporedku bodo do daljšega naznanila vsako nedeljo, torek in četrtek ob 5. uri popoldne.

Blagajna se odpre ob pol 4. Začetek ob 4. Koniec okrog 6.

»S Faustom je dosegla sezona svoj vrhunec...« In kritika: »...Dekoracije so nove in so izvanredno okusne in bogate. Posebno so jako zanimali podzemlje, peklo, prikazni iz antike in sv. pisma. Vprizoritev Fausta pomeni velik in korajžen poizkus za našo mlado marioneto, in prepričali smo se, da je pod skrbnim vodstvom mojstra Klemenčiča izvrstno uspela... Izvrstni so bili Mefisto, Gašperček in Wagner, a tudi ostali brez izjeme vsi prav dobri. Umetniškemu vodstvu gg. akad. slikarju Klemenčiču in Fr. Lipahu čestitam. Občinstvo pa opozarjamo na to lepo, tudi literarno velezanimivo predstavo...«

Po Faustu je bila za dodatek krajšim predstavam naštudirana in inscenirana zelo zabavna igra Tri želje. Ta Poccijev »poučljivi zgled« je bil dodan 17. 12. 1922 obnovljenemu Začaranemu princu. Oboje režiral Fr. Lipah.

Kot 76. marionetna predstava (po vrstnem redu) in kot popolna novost za Ljubljano je sledila 14. 1. 1923 italijanska Reccardinijeva komedija za marionete Mrtvec v rdečem plašču, ki jo je za naš oder prevedel in prosto priredil M. Klemenčič. Nastopile so marionete — znani tipi iz Commedie dell'arte: Arlecchino, Brighella, Facanapa, Pantalone, Bettina in dr. Režiral je Fr. Lipah. Za nas igralce je bil to prav trd oreh in se nismo tu nič dobro znašli in nič dobro počutili. Kritika pa je uprizoritev lepo sprejela in ocenila. Med drugim je zapisano: »G. Klemenčič nam je hotel pokazati enkrat tudi te vrste marionetno igro in nam podal Mrtveca v rdečem plašču. Igra je bila skrbno naštudirana. V njej so nastopile popolnoma nove lutke, nad vse krasna pa je scenerija, ki je bila naravnost mojstrska. Vse to je pripomoglo igri do popolnega uspeha...«

Prizor iz 3. slike Poccijevih Čarobnih gosli (Žid Uzmič s kravo, Gašperček, roparja Lovež in Grabež). Prva uprizoritev 20. januarja 1920

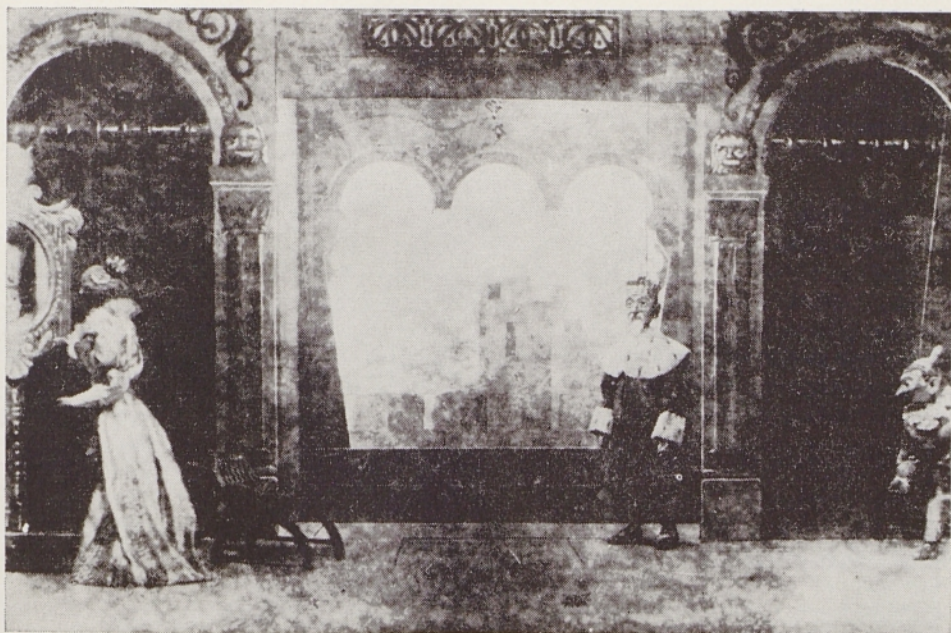

Prizor iz zadnjega dejanja Poccijevega Obutega mačka (Velikan Hrust, spremenjen v leva, in obuti muc). Prva uprizoritev 8. aprila 1920

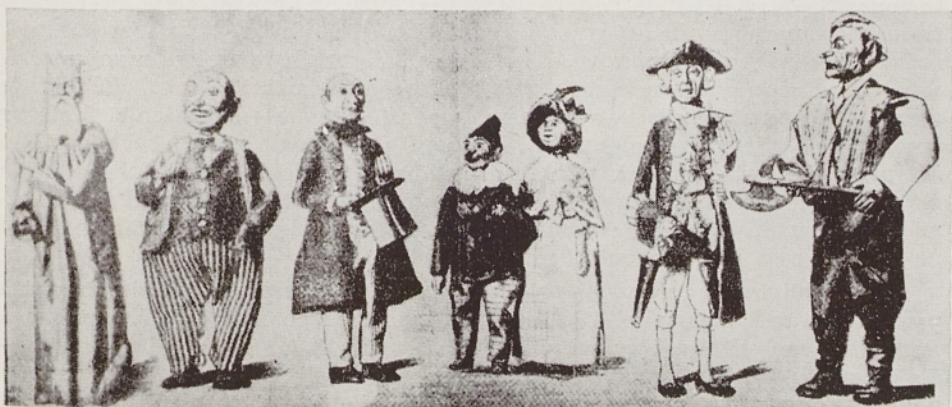
Po tem prodoru italijanske marionetne igre je sledila še ena te zvrsti. Kot 80. zapovrstna igra je bila 25. 2. 1923 Reccardinijeva komedija Trojčki iz Damaska v prevodu M. Klemenčiča. Dodane so bile Tri želje. Igra je bila še trikrat ponovljena, toda o tem, kako je bila sprejeta, ni nič ohranjenega. Tudi ti dve komediji je režiral Fr. Lipah. Ta tretja sezona, ki je bila najbolj bogata tako po repertoarju kot po obisku in uspehu, je bila zaključena 25. 3. 1923 s 87. zapovrstno predstavo.

Začele so se priprave za četrto sezono. V tej sezoni so se pridružili dose-danjim sodelavcem marionetnega gledališča še Miran Jarc in dr. Mirko Pretnar ter pianist Hilarij Lavrenčič. Vsi so bili iskreno dobrodošli tako za literarno kot muzikalno pomoč. Miran Jarc in Mirko Pretnar sta svetovala in pomagala pri tekstih, Jarc pa je poleg tega kot dober violinist skrbel z Lavrenčičem za dobro scensko glasbo, ki je tudi lepo izpolnjevala odmore. Sezono je začel 18. 11. 1923 Jarčev Prolog in romantična igra iz nemškega marionetnega repertoarja Skrivnostno zrcalo v prevodu M. Klemenčiča. Režiral je Fr. Lipah. Odziv je bil zelo dober in je bilo o tem mnogo napisanega. Najprej v Jutru z dne 20. 11. 1923 pod naslovom Mladinske prireditve v Ljubljani. (Te so bile v nedeljo 18. 11. 1923.) Za poročilom o mladinskem koncertu pod okriljem Glasbene Matice in mladinski predstavi v Drami je poročilo o premieri in prvi reprizi marionetne igre Skrivnostno zrcalo: »Ob 15. in 18. uri pa je imela deca nepopisen užitek v Mestnem domu. Za to dobro in sladko dušno pašo pa je poskrbel oče slovenskih lutk Milan Klemenčič z igro Skrivnostno zrcalo... Na videz okorne kretnje lutk so se stopnjevale včasih prav do izrazite elementarnosti... Muzika med pavzami je srečna iznajdba... Gašperčkov kraljestvo ni samo kulturni, ampak tudi čisto umetniški forum, zato naj si ga vsakdo, bodisi mlad ali star, ogleda sam. Gašperček je namreč poleg odobravanja potreben tudi gmotne podpore...« In v drugem poročilu istega dne stoji: »... Začarano zrcalo, ki je sledilo Prologu, so podale krasne lutke zelo dobro; najboljši je bil seveda Gašperček... Oprema igre je bila presenetljiva; kar pozabil si, da si samo v gledališču; vse je bilo nekako zazibano v stare čase, ko sta se borila škotski in angleški kralj, ko sta se ljubila njuna otroka in ko je čaral mogočni in učeni Runcifaks... Lutke so krasne, kakor žive...« Kritika v Slovenskem narodu z dne 23. 11. 1923 je povedala, da je bil Jarčev Prolog »nekoliko filozofski«, igra Skrivnostno zrcalo pa prav primerna za lutkovne prireditve, ker ima vsega v izobilju... čaranja, ljubezni, smeha...« Kritik pravi še: »Ne smem pozabiti godbe na klavirju, ki je kaj prijetno spopolnjevala svojevrstni ples lutk...«

Naslednja noviteta je bila Poccijeva »grozovita drama« Gozdni kralj Lavrin ali Gašperček med razbojniki. Šepavo jo je, kot začetnik, prevedel pisec teh vrstic. Premiera je bila kot 96. zapovrstna predstava 23. 12. 1923 pod naslovom Gozdni kralj Lavrin, igra v treh dejanjih s petjem in plesom. O tej predstavi navedem samo nekaj iz daljšega poročila o lutkah v Slovenskem narodu z dne 12. 1. 1924: »... Gozdni kralj Lavrin je bil za letošnjo sezono novost. Ta bajka je po svoji idejni zgradbi sorodna Skrivnostnemu zrcalu, vendar je mnogo bolj barvita; vprizoritev pa je posebno povzdignila sijajna inscenacija; nekatere slike (noč v gozdu, ples palčkov itd.) so vplivale z vso dražestjo in milino na vsakogar. Pozabiti ne smemo celo primerne spremljajoče godbe, ki tudi med odmori vzdržuje ubrano razpoloženje...«

*Prizor iz Lahove Sneguljčice (Kraljica-mačeha, stari kralj oče, Gašperček).
Prva uprizoritev 18. marca 1920*

Klemenčičeve lutke prvega Slovenskega marionetnega gledališča v Ljubljani: Kralj Lavrin, župan Danka, gledališki ravnatelj, Gašperček s staro klepetuljo, cesar Francelj in tolovaj Brus (nastopale so v marionetnem repertoarju 1920 do 1926)

Slovensko marionetno gledališče

Ljubljana — Mestni dom.

V *nedeljo* dne *6. januarja* 1924

ob 15. uri.

Doktor Faust.

Igra za lutke v petih dejanjih s predigro.

Po čeških in nemških lutkarskih igrah iz 18. stoletja.

Osebe v predigrji:

Platon, poglavar pekla.	Mefisto,	hudčič.
Karou, večni čolnar.	Vielipučli, Amodej,	

Osebe v igri:

Doktor Faust, profesor v Vitenbergu.	Mefisto,	hudčič.
Vagner, njegov famulus.	Vielipučli, Amodej,	
Gasperček, potujoč sluga.	Dva študenta.	
Hektor, vojvoda Parmaki.	Lepa Helena.	
Orest, dvorjanik vojvode.		

Duhovi, prikazni in hudčiči.

GLAVNA TISKARNA V LJUBLJANI, 1924.

Slovensko marionetno gledališče „ATENA“

v Narodnem domu.

V *nedeljo* 28/3. 1926.

Ob 15. in 18. uri.

KRALJEVIČ TUGOMIL

Lutkova igra v osmih slikah. Spisal Miran Jarc.

L u t k e :

Kraljevič Tugomil	Sultan
Dvorni maršal	Melli, turška princesa
Gasper Karfiori	Karamidi, turški poltcaj
Dvorjanik	Krošnjar
Kralj Beldamant	Dva čarovnika roparja na
Čarovnik Tenebros	Turškem
Čarovnica Okla	Prikazni

1. slika: Vrt na dvoru kraljeviča Tugomila. — 2. slika: Pri čarovniku Tenebrosu. — 3. slika: Prikazen na vrtu. — 4. slika: Gasper na Turškem. — 5. slika: Gasper vleče Sultana. — 6. slika: Okla žara. — 7. slika: Pastolovci v zapušteni pokrajini. — 8. slika: Srečen konec in Gasper povikani.

Predprodaja vstopnic v nedeljo dop. od 10. do 12. ure in pol ure pred predstavo v mali dvorani Narodnega doma.

Cene prostorov Din 10.—, 8.—, 6.—, 5.— in 3.—.

TISKARNA „ATENA“ V LJUBLJANI.

Bližala se je jubilejna 100. predstava. Za to so bile na novo naštudirane in tekstovno izpopolnjene Čarobne gosli, ki so bile na Štefanje 1923 uprizorjene z res velikim uspehom. Za to priliko je napisal dr. I. Lah nov prolog, ki ga je govoril Gašperček. V Jutru pa smo brali: »Ob stoti predstavi želimo našemu ljubemu Gašperčku polnih peharjev zdravja, humorja in vedrine, ki je v stanu razpršiti sumorne skrbi, ki grenijo življenje nam starejšim in potom nas tudi najmlajšim, našemu naraščaju.« Kljub temu, da raznih pohval ni manjkalo, so se vendar razna omalovaževanja, zapreke in šikane množile tako, da nam je vsem začelo vse presedati in obenem upadati delovno razpoloženje. Večerne predstave so bile ukinjene, ker ni bilo dovolj občinstva. Že 5. 1. 1924 je pisalo Jutro: »... Žal, da je obisk pičel... Marionetno gledališče komaj krije svoje stroške in je potrebno podpore, zato mu jo dajmo! Ali dandanes ni več nobenega mecena, ki bi podprl to ustanovo in omogočil revnim otrokom najlepši užitek, katerega moremo nuditi mladini.«

To je bil zadnji poziv, ki pa ni nič zalegel. Po nekaj ponovitvah starih predstav je prišlo prav na 4. obletnico 20. 1. 1924 do zadnje 105. predstave. Ponačljali smo Kralja Lavrina v izredno slabem vzdušju in slabem razpoloženju in smo zato tudi izredno slabo igrali. Takrat je Klemenčič sklenil opustiti nadaljnje predstave in se odpovedati vodstvu marionetnega gledališča. In pri tem je ostalo. Prvo slovensko Marionetno gledališče je prenehalo delovati. Rezultati delovanja tega gledališča pa so sledeči: v petih letih je bilo napravljenih preko 100 lutk in preko 60 celotnih scen v vso potrebno odrsko opremo,

Klemenčičeve lutke na gledališki razstavi v Ljubljani — oktobra 1927 (dva stražnika, sodnik, Žid Uzmič, sodni pisar, mufti in kalif)

Klemenčičeve lutke na gledališki razstavi v Ljubljani — oktobra 1927 (Obuti maček, Marjeta, velikan Hrust, roparja Lovež in Grabež, velikan Hrust, kapitan Bomba, Gašperček, dvorni maršal Cacelj, dvorna dama, cesar Francelj, dvorna dama, signor Gumielastico)

EX LIBRIS – DR. J. VESELÝ

Ex libris, ki ga je M. Klemenčič narisal češkemu lutkarju dr. J. Veselýju

ki jim je kritika priznala popolno umetniško dovršenost. V štirih zaporednih sezonah pa je bilo uprizorjenih 12 celovečernih oz. daljših in 4 dodatna — krajša dela, 4 prologi in daljši prizor Protestni shod lutk. Obiskovalcev pa je bilo približno 17 000. Ves repertoar pa je odigralo samo pet sodelujočih. »Odigralo« se pravi, da jih je teh pet vodilo lutke in recitiralo vloge. To postane bolj pomembno ob dejstvu, da je pri uprizoritvi Čarobnih gosli v Mestnem marionetnem gledališču 1951 bilo 24 sodelujočih, ki so bili navedeni na programu. V prvem marionetnem gledališču pa je bilo nekaj navadnega, da je eden odigral pet vlog pri eni predstavi. Frane Milčinski, ki je mnogo let pozneje tudi sodeloval pri Klemenčičevih miniaturnih lutkah, je enkrat znil: »Ja, ja, Savo je igral celo šest vlog, pa vse po primorsko.« No, nazaj k zgodbi o prvih lutkah. Tem je bil v decembru 1924 odpovedan prostor v Mestnem domu. In lopa (zaboj) v dvorani se je morala »hipoma« odstraniti, kakor stoji v opravičevalnem pismu Frana Govekarja Milanu Klemenčiču. Gledališče je nato prevzelo TKD (Telo- vadno kulturo društvo) Atena. Svoje prve prostore je dobilo v suterenski telovadnici Mladike. Skupaj z Miranom Jarcem se je naša igralska skupina odzvala povabilu, da bi v novih prostorih spomladi 1925 igrali nekaj predstav. Ponavljali smo Fausta in Rožencveta z novim dodatkom Razbojnikom Morozom, ki ga je prav učinkovito napisal Miran Jarc po Milčinskega pravljici o Policaju in Cefizlju pri Butalcih. Za sezono 1925 je TKD Atena dobila začasni prostor za marionetno gledališče v mali dvorani Narodnega doma, ki je bil takrat že določen za Narodno galerijo. To sezono 1925/26 sva vodila z Miranom Jarcem in smo v glavnem s precej spremenjeno igralsko skupino — odpovedal je Doberlet in Kordanova — v glavnem ponavljali stari repertoar: Začarani princ, Trojčki iz Damaska in Kralj Lavrin. Novost je bila samo nova Jarčeva lutkovna igra Kraljevič Tugomil. S tem smo v aprilu 1926 zaključili sezono. Kako je bilo pozneje, vem povedati le to, da so kmalu romale lutke nazaj v Mladiko.

Mnogo let pozneje (1937), ko so se pojavile govorice o Klemenčičevih miniaturnih lutkah, je dr. Ivan Lah v Jutru z dne 7. 5. 1937 napisal članek Nove

Klemenčičeve lutke in tudi obudil spomin na stare, prve slovenske lutke. Napisal je, da je Branislav Nušič, ki je bil načelnik v ministrstvu prosvete, ko ga je Klemenčič opozoril na marionete, podpore potrebne in tudi vredne, odgovoril, da ga te ne zanimajo. K temu je dr. Lah napisal: »Morda zato ne, ker so bile naše in ker so nastale v Ljubljani.« Dalje navaja dr. Lah, da je vodja monakovskega marionetnega gledališča, ki je gostovalo na nemškem posla- ništvu v Beogradu in se je predstave udeležil celo dvor, prejel visoko odliko- vanje. »Naš mojster pa ni prejel za svoje delo nikakega priznanja, dasi njegovo gledališče ni v ničemer zaostajalo za monakovskim, razen da ni imelo tako lepih in primernih prostorov, kakor ga je za to mladinsko gledališče preskrbela monakovska mestna občina. V tem je vzrok, da je Klemenčičevo gledališče prene- halo s predstavami. Nastala so druga sokolska lutkarska gledališča, a Klemenči- čevo gledališče, ki je bilo ponos Ljubljane, je bilo samo eno. Zdaj ta ‚ponos‘ počiva v suterenu Mladike.« Kajti »telo je iz zemlje, duh pa je od zgoraj vdihnjen...« No, Klemenčič pa je le učakal poznega potomca prvega Slovenskega mario- netnega gledališča. To je sedanje Mestno marionetno gledališče, ki je lepo urejeno in ima tak avditorij, kot si ga je on lahko samo želel. In vesel ga je bil!

Premier théâtre professionnel de marionnettes en Slo- vénie

Le peintre Milan Klemenčič (1875—1957) fonda en 1919 avec le concours du Dr Ivan Lah le premier théâtre de marionnettes slovène dans le cadre du Consortium théâtral slovène. Il fut ouvert le 21 janvier 1920 et ce fut le premier théâtre de marionnettes non seulement à Ljubljana mais en Yougoslavie. Dès les premières représentations, à en juger par le public et les opinions des critiques qui lui re- connaissaient un haut niveau artistique surtout en ce qui concernait les marionnettes et les décors — ce théâtre justifia son existence. Et pourtant, en 1924, après 4 saisons d'activités et 105 représentations, le théâtre fut fermé. Tout ce répertoire fut joué par cinq acteurs seulement. A partir de la deuxième saison la direction de la mise en scène fut confiée à Fran Lipah. Ce premier théâtre de marionnettes slovène n'a eu son successeur qu'après la deuxième guerre mondiale: Le Théâtre de marionnettes de la ville de Ljubljana.